

Планування матеріально-технічного забезпечення підприємства

Олексій Жубржицький

*здобувач освітньої програми «Комерційна логістика»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: Zhubrzhyskyiov@krok.edu.ua*

Віктор Алькема

*д.е.н, професор, доктор економічних наук,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: Alkema@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-5997-7076*

Актуальність теми. В умовах постійного розвитку технологій та змін на ринку, ефективне планування матеріально-технічного забезпечення є ключовим фактором успішної діяльності будь-якого підприємства. Невірне планування може спричинити недостачу матеріалів та обладнання, що згодом призведе до затримок виробничого процесу, низької якості продукції та втрати репутації компанії. Тому, дослідження питань планування матеріально-технічного забезпечення підприємства має велике значення для сучасного бізнесу. Сьогодні, коли конкуренція на внутрішньому та зовнішньому ринках посилюється, підприємство повинно володіти певними конкурентними перевагами, щоб забезпечити собі позитивні фінансові результати. Важливою передумовою цієї переваги є своєчасне забезпечення підприємства сировиною та матеріалами, а також використання передового обладнання та технологій, що забезпечують виготовлення продукції з найнижчими витратами та найкращим рівнем якості порівняно з конкурентами. Однак, щоб досягти цього, необхідно якісно спланувати та здійснити матеріально-технічне забезпечення підприємства.

Об'єктом дослідження є процес планування матеріально-технічного забезпечення підприємства.

Предметом дослідження є основні принципи та методи й моделі планування матеріально-технічного забезпечення підприємства.

Метою дослідження є аналіз й розробка ефективних методів та методик в плануванні матеріально-технічного забезпечення підприємства для підвищення ефективності управління матеріально-технічними ресурсами підприємства, забезпечення оптимального рівня запасів, зменшення витрат на утримання запасів та підвищення рівня обслуговування клієнтів.

Для досягнення визначеної мети в роботі вирішували наступні завдання:

- аналізувати існуючі методи та методики в плануванні матеріально-технічного забезпечення підприємства.
- розробляти нові, ефективні методи та методики в плануванні матеріально-технічного забезпечення підприємства з урахуванням сучасних тенденцій та потреб клієнтів.
- визначали оптимальний рівень запасів на підприємстві, враховуючи специфіку його діяльності та особливості ринку.

- сформували рекомендації щодо зменшення витрат на утримання запасів, підвищення рівня їх обертання та забезпечення найвищого рівня обслуговування клієнтів.

- оцінили ефективність запропонованих методів та методик у плануванні матеріально-технічного забезпечення підприємства та розробляти рекомендації щодо їх подальшого використання.

Інформаційна база дослідження. Плануванням та стратегічним управлінням матеріально-технічного забезпеченням організацій займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців: Кравченко Л.М., Мельничук І.О., Поліщук В.О., Попова О.І., Череп А.В., Джакупова М.М., Есенбекова А.А., Кенесарева А.К., Оспанов Е.Ж., Токенова Ж.С., А. Ярдзюх, Й. Гайда, Я. Абоні, М. Крістофер та ін. Вчені, які безпосередньо займалися дослідженням процесів планування матеріально-технічного забезпечення це Ковальов І.М., Лук'яненко М.Д., Беляев С.В., Григоренко Ю.А., Дубинин А.В. Джерелами отримання інформації були наукові фахові видання, а саме: Науково-технічний вісник Приазовського державного технічного університету, "Проблеми економіки", "Економіка та управління підприємствами та організаціями", "Економіка та прогнозування", "Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка", "Економіка та управління підприємствами", "Вісник КазНУ ім. аль-Фарабі", "Наука і освіта", "Бізнес-інформ", "Вісник Казахстансько-Британського технічного університету", Міжнародний журнал виробничих досліджень, Європейський журнал операційних досліджень, Центрально-європейський журнал дослідження операцій, Журнал управління операціями, Журнал управління ланцюгами поставок.

Методологія дослідження. Щоб аналізувати існуючі методи та методики в плануванні матеріально-технічного забезпечення підприємства, використовуються такі методи дослідження: метод аналізу, метод статистичного аналізу, метод експертного аналізу. Щоб розробляти нові, ефективні методи та методики в плануванні матеріально-технічного забезпечення підприємства з урахуванням сучасних тенденцій та потреб клієнтів використовували такі методи дослідження: метод емпіричного дослідження, метод моделювання, метод дослідження ринку, метод експертних оцінок, метод інноваційних підходів. Щоб визначити оптимальний рівень запасів на підприємстві, враховуючи специфіку його діяльності та особливості ринку, використовували такі методи дослідження: метод математичного моделювання, статистичні методи. Щоб розробляти рекомендації щодо зменшення витрат на утримання запасів, підвищення рівня їх обертання та забезпечення найвищого рівня обслуговування клієнтів, використовували такі методи дослідження: методи оптимізації, методи аналізу ризиків, методи аналізу даних та економічного аналізу. Щоб оцінювати ефективність запропонованих методів та методик у плануванні матеріально-технічного забезпечення підприємства та розробляти рекомендації щодо їх подальшого використання, застосовували такі методи дослідження: метод експертних оцінок, метод аналізу даних, метод статистичного аналізу, метод

факторного аналізу, метод моделювання.

Динамічні умови розвитку сучасного світу визначають багато в чому умови розвитку та становлення світових економічних систем, а такий стан речей має суттєвий вплив на господарську діяльність будь якого господарюючого суб'єкта. В умовах загострення конкурентної боротьби важливим завданням є формування конкурентоспроможності підприємства та визначення його конкурентних переваг, а раціональне матеріально-технічне забезпечення може бути головною конкурентною перевагою підприємства, що забезпечить зменшення його витрат та сприятиме зростанню фінансових результатів господарської діяльності.

Матеріально-технічне забезпечення – це процес забезпечення підприємства необхідними видами матеріально-технічних ресурсів у встановлений термін і в обсягах, необхідних для нормальної роботи. Від організації своєчасного надходження матеріальних ресурсів у потрібній кількості, певної якості та асортименту значною мірою залежить рівномірний, ритмічний випуск готової продукції, її якість та ефективність роботи підприємства [1, с. 148].

Планування МТЗ (матеріально-технічного забезпечення) на підприємстві є важливим етапом управління виробництвом і діяльністю підприємства загалом. Цей процес включає в себе визначення потреб в матеріалах і технічних засобах, їх закупівлю та зберігання.

Основними етапами планування МТЗ на підприємстві є:

Аналіз потреб. Перш за все, необхідно визначити потреби підприємства в матеріалах і технічних засобах на певний період часу. Для цього використовуються різні методи аналізу, такі як аналіз продажів, аналіз виробничої програми тощо. Визначення обсягів закупівель. На основі аналізу потреб підприємства в матеріалах і технічних засобах необхідно визначити обсяги закупівель. При цьому слід враховувати різноманітні фактори, такі як терміни поставок, фінансові можливості підприємства, вартість матеріалів та інші.

Розробка плану закупівель. Після визначення обсягів закупівель необхідно розробити план закупівель, який включає в себе інформацію про терміни та обсяги закупівель, вартість, постачальників тощо. Організація закупівель. Після розробки плану закупівель необхідно організувати процес закупівель, який включає в себе пошук постачальників, укладення договорів, контроль якості поставок тощо. Зберігання МТЗ. Останнім етапом планування МТЗ є зберігання матеріалів і технічних засобів на підприємстві.

Необхідною умовою успішної реалізації поточних планів є забезпечення виробництва необхідними ресурсами, в тому числі матеріально-технічними та енергетичними. План МТЗ – це ресурсний розподіл плану підприємства. Вирішення завдань безперебійного забезпечення виробництва предметами праці здійснюється відділом МТЗ за узгодженням з відділом головного механіка, енергетика, технолога та планового відділу. МТЗ виробництва планується в річному, кварталному та місячному розрізах. Річний план МТЗ повинен забезпечувати баланс (рівновагу) річної потреби в матеріальних ресурсах з можливістю підприємства забезпечити їхнє придбання. Квартальні та місячні

плани передбачають оперативне забезпечення виробництва матеріальними ресурсами відповідно до термінів їх постачання та випуску готової продукції. Функції планування МТЗ полягають у координації попиту і пропозиції на конкретний товар при мінімізації витрат як в стратегічному, так і в тактичному відношенні, та підтриманні на певному рівні відносин підприємства з конкретними постачальниками і споживачами. Конкретну форму забезпечення МТЗ підприємство вибирає виходячи з особливостей ресурсу, тривалості його отримання, кількості пропозицій, якості, ціни та інших факторів. Основним завданням плану є визначення оптимальної потреби в ресурсах для безперебійної діяльності підприємства.

У зміст планування МТЗ входить: визначення потреби в матеріалах, устаткуванні, паливі, енергії всіх видів, спецодязі, спец харчуванні, інструменті, запасних частинах, розрахунок запасів усіх видів товарно-матеріальних цінностей на плановий період, оперативний облік, контроль та аналіз виконання планів МТЗ, поточне регулювання забезпечення матеріальними ресурсами виробничих підрозділів підприємства.

Вихідними даними для складання плану МТЗ є: обсяг випуску продукції, план організаційно-технічного розвитку та інвестицій, матеріальні норми і нормативи, ціни і тарифи на матеріально-енергетичні ресурси, в окремі періоди часу, виробничі запаси матеріальних цінностей, аналіз витрат матеріальних ресурсів у звітному періоді, ліміти на деякі ресурси (наприклад, воду, електроенергію, нафтопродукти тощо), договори на постачання матеріальних цінностей, інформація про кон'юнктуру ринку.

При формуванні плану МТЗ розраховуються такі показники: потреби в матеріальних ресурсах, в тому числі за їх видами, очікувані залишки матеріальних ресурсів на початок і кінець планового періоду, виробничі запаси, зниження норм витрачання окремих видів матеріальних ресурсів, загальні матеріальні витрати, їх частка у собівартості продукції, показники ефективності використання матеріальних ресурсів. У процесі планування підприємство встановлює своїм структурним підрозділам ліміти на матеріальні ресурси і здійснює їх перерозподіл у зв'язку зі змінами виробничої програми, тобто регулює процес матеріального забезпечення виробництва з допомогою запасів. Механізми контролю при плануванні МТЗ, розкривається через ряд послідовних стадій: підготовча, основна, підсумкова. При здійсненні підготовчої стадії проводиться вибір ресурсів, згідно з якими буде формуватися план потреб МТЗ підприємства, визначається спосіб здійснення контролю, підбираються (призначаються) особи, які здійснюватимуть контроль, складається план його проведення. На основній стадії ведеться збір і обробка інформації про ресурси, які необхідні в даний момент підприємству. Зібрана інформація аналізується, порівнюється з реальним станом справ на підприємстві, оскільки інформація, отримана від його керівництва, і інформація, отримана з інших джерел, часто не співпадають. До підсумкової стадії належать такі дії: ухвалення рішення за підсумками контролю на підприємстві щодо плану МТЗ, доведення його

до призначеної відповідальної особи, правоохоронних органів, інших осіб, зацікавлених у результатах контролю, контроль за виконанням рішень, прийнятих за підсумками контролю. Організація контролю розкриває впорядковані взаємозв'язки методів контролю, у рамках яких здійснюються конкретні заходи в процесі формування плану МТЗ для підприємства [2, с.15].

Основні цілі матеріально-технічного забезпечення підприємства полягають у наступних положеннях [3, с. 148]: безперервному забезпеченню підприємства необхідними засобами виробництва на рівні сучасних досягнень науково-технічного прогресу; оптимізації господарських зв'язків між підприємством та постачальниками; маневруванні матеріальними ресурсами та створення економічно обґрунтованих запасів матеріальних ресурсів; застосуванні прогресивних шляхів та засобів транспортування вантажів з метою прискорення та здешевлення процесу обміну; економічному використанню засобів виробництва; зменшенню витрат з матеріально-технічного забезпечення підприємства.

Особливої уваги заслуговують функції матеріально-технічного забезпечення, основними з яких є: маркетингові дослідження ринків постачальників за конкретними видами ресурсів; планування потреби фірми в матеріальних ресурсах; підготовка заявок та специфікацій на необхідні ресурси та подання їх у вищі планові органи управління [4, с. 57]; здійснення оперативної діяльності із реалізації планів забезпечення ресурсами; прийняття, розміщення, зберігання; підготовка ресурсів до виробництва, видача їх цехам та службам підприємства, організація забезпечення ресурсами робочих місць; визначення обґрунтованих норм запасу матеріально-технічних ресурсів та доведення цих норм до працівників складів, регулювання рівнів запасів та контроль за їх станом; розроблення організаційно-технічних заходів з економії матеріальних ресурсів, зниження норм і нормативів витрат ресурсів [5, с. 18]; оперативний облік надходження ресурсів, контроль за їх витратами цехами та службами; аналіз ефективності використання ресурсів та стимулювання поліпшення їх використання.

Матеріально-технічне забезпечення є вкрай важливим процесом в господарській діяльності кожного підприємства, а тому визначення основних завдань даного процесу та їх оперативне вирішення забезпечить формування конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта.

Таким чином, важливим видом діяльності підприємства є його матеріально-технічне забезпечення, адже від своєчасності надходження ресурсів на підприємство залежить весь виробничий цикл, тому даний вид діяльності набуває все більшого значення та пріоритетності у вирішенні завдань. Задля розбудови системи матеріально-технічного забезпечення підприємству необхідне чітке визначення цілей, окреслення завдань, визначення функцій і принципів даного процесу. Вивчення змістовних елементів економічного значення матеріально-технічного постачання дозволить скоротити витрати підприємства, забезпечити безперервне надходження ресурсів на підприємство, створити економічно обґрунтовані норми запасів на підприємстві, і як наслідок вибудувати

ефективну стратегію діяльності підприємства. При вивченні економічного змісту матеріально-технічного забезпечення підприємства, врахування питання ресурсозбереження та економічної складової сприятиме зміцненню конкурентних позицій підприємства.

Ключові слова: планування; матеріально-технічне забезпечення; підприємство; оптимізація виробничих процесів; методи розрахунку потреб в матеріалах.

Список використаних джерел

1. Бойченко М.В. Управління ланцюгами поставок у повоєнний період. // *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 148-152.
2. Сфіменко Т.І. Внутрішньогосподарський контроль. // *Навчальний посібник*. Харків 2019. С 1-315.
3. Варченко О., Герасименко І., Варченко О., Вернюк Н. Обґрунтування методів управління закупівлями матеріальних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. // *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 1. С. 147-159.
4. Забродська Г.І., Л.Д. Забродська Організаційний розвиток підприємства: основи визначення дефініції. // *«Молодий вчений»*. 2017. № 4.4 (44.4). С. 55–59.
5. Годічауд, М., Амодео, Л., (2018) Економічна кількість замовлення для багатоступеневих систем розбирання. *Міжнародний журнал економіки виробництва*, вип. 199, № 5, 16-25.